

lakı ziyaret eder, zekâtlarını ona öder ve aralarındaki ihtilâfların çözümünü kendisine başvururlardı. Yirmi dördüncü dâî Yûsuf b. Süleyman (ö. 974/1567) 1539 yılında Yemen'den Hindistan'a geçerek Bombay yakınındaki Sidhpûr'da (şimdiki Baroda'da bir şehir) yerleşti. Ardından Celâl b. Hasan ve Dâvûd b. Aceb Şah dâî-yi mutlak oldular. Yirmi altıncı dâî-yi mutlak olan bu sonuncunun 999'da (1591) ölümünden sonra Bohrâ cemaati iki büyük fırkaya ayrıldı. Gucerât'taki cemaat Dâvûd Burhâneddin b. Kutb Şah'ın halef olduğunu, Yemen'de bulunanlar da Dâvûd b. Aceb Şah'ın, kendinden sonrası için hanımının yeğeni olan Süleyman b. Hasan'a vekâlet verdiğini, buna göre adı geçenin yirmi yedinci meşrû dâî-yi mutlak olduğunu ilân ettiler. Bu bölünmeden sonra Yemen'den Hindistan'a giden Süleyman b. Hasan küçük bir zümre dışında Bohrâ cemaatından hiçbir ilgi görmedi. Böylece cemaat, çoğunluğu teşkil eden Dâvûdîler ve azınlık olan Süleymânîler olmak üzere iki kısma ayrılmış oldu. Süleyman b. Hasan (ö. 1005/1597) ve Dâvûd b. Kutb Şah'ın (ö. 1021/1612) Ahmedâbâd'da bulunan mezarları günümüze kadar ta-raftarlarınca büyük bir hürmetle ziyaret edilmektedir.

Bohrâ cemaatinin çoğunluğunu teşkil eden Dâvûdîler'in Deorhî denilen umumi merkezleri Sûrat'ta bulunmakla birlikte dâî-yi mutlak Bombay'da oturur. Sûrat'ta, elli birinci dâî-yi mutlak Tâhir Seyfeddin'den sonra kurularak Ders-i Seyfî adı verilen ve Arapça tedrisat yapan bir medreseleri ve Bombay'da değerli yazmaları ihtiva eden bir kütüphaneleri de bulunmaktadır. Resmî işlerinde ve ibadetlerinde, Arap harfleriyle yazdıkları, Arapça kelime ve tabirlerle dolu bir Gucerâtî dili kullanmaktadırlar. Seyyidünâ Sâhib, Sâhib ve Mollacı da denilen dâî-yi mutlak karşısında Fâtımîler'den beri süregelen yer öpme âdeti halen devam etmektedir. Elli birinci dâî Molla Tâhir Seyfeddin'in 1965'te ölümünden sonra oğlu Muhammed Burhâneddin elli ikinci dâî-yi mutlak olarak cemaatin liderliğini sürdürmektedir. Daha aşağı derecedeki mezun mükâsir, şeyh, molla, miyânsâhib gibi görevliler dâî-yi mutlakın yardımcılardır. Dinî mahiyetteki kitaplarını gizlemelerine rağmen son zamanlarda gelişen hürriyet ve müsamaha ortamında, *De'â'imü'l-İslâm*, *Sîretü seyyidine'l-Mü'eyyed*, *Risâle câmi'a* ve *Râhatü'l-âkl* gibi eser-

ler basılmış bulunmaktadır. Cemaatin sayısı hakkında kesin bir bilgi bulunmakla birlikte dönemin dâî-yi mutlakı, 1922'de mahkeme zabıtlarına intikal eden beyanında Dâvûdî Bohrâlar'ın sayısının 300.000 civarında olduğunu açıklamıştır. 1931 yılı sayımlarında Hindistan'daki Bohrâlar'ın sayısı 212.752 olarak kaydedilmiştir; günümüzde ise Hindistan'la birlikte Pakistan, Bengladeş, Kenya ve Afrika'daki eski İngiliz sömürgelerinde yaşayan Dâvûdîler'in 1,5-2 milyon civarında olduğu belirtilmektedir (bk. Muhyiddin el-Elvâî, s. 47; Réginald Alvès, s. 15, 268-269). II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'ya göç edenler de olmuştur.

Çok daha az sayıda bir cemaat olan Süleymânîler'in dâî-yi mutlakı Yemen'de oturur ve tâbillerinin işlerini yürütmek için "mensup" adı verilen baş temsilcisini devamlı olarak Hindistan'da bulundurur. Davetin Hindistan merkezi Baroda'da olup tâbileri Baroda, Bombay ve Haydarâbâd Dekken'de bulunmaktadır. Baroda'da İsmâilî yazmaları ihtiva eden bir kütüphaneleri de vardır. Urdu dilini kullanan Süleymânîler'in bugünkü (1990) liderleri, Seyyidünâ diye anılan kırk sekizinci dâî-yi mutlak Ali b. Hüseyin'dir. Yemen'deki sayıları hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte 1934'te 25-30.000 civarında oldukları belirtilmektedir. Güney Arabistan, Basra körfezi, Doğu Afrika, Burma ve İspanya'da bulunan Müsta'filîler dikkate alındığında bu rakamın birkaç misline ulaşacağı sanılmaktadır.

Hindistan'da 400 civarında ilk ve orta okulları bulunan Bohrâ cemaati arasında okuma yazma bilmeyen yoktur. Sûrat'taki el-Câmiatü's-Seyfiyye denilen yüksek dereceli araştırma enstitüsünde Fâtimî düşüncesi ve tarihi üzerine çalışmalar yaptırılmaktadır. 1921'de Hindistan'da 648 camileri bulunan ve kültür düzeyi genellikle yüksek olan bu zümrede zamanla serbest mesleklere yönelme görülmekte, devlet memuru olanlarına çok az rastlanmaktadır.

Genel olarak Hz. Ali ve neslinden gelen imamlarla onların devamı olan ve mâsum sayılan dâî-yi mutlaklara bağlılığı esas kabul eden bu fırkada ibadetler diğer İsmâiliyye fırkaları veya İsnâaşeriyye'ye göre bazı farklılıklar göstermektedir. Abdest Sünnîler'de olduğu gibidir, beş vakit namaz ise cem' edilerek üç vakitte kılınır. Cuma namazı ve hut-

besi yoktur. Ramazan'da bir ay oruç tutmak, zekâtı dâî-yi mutlaka teslim etmek ve hac için Mekke'ye gitmek başlıca ibadetlerdendir.

Dâî-yi mutlak tarafından tayin edilen ve "âmil" veya "davetin hizmetçileri" denilen görevliler evlenme, ölüm ve ibadetler gibi konularda cemaatin işlerini yürütürler; ayrıca cemaat içinde ortaya çıkan ihtilâfları giderirler, halledemedikleri anlaşmazlıkları ise dâî-yi mutlaka havale ederler. Kendi aralarında iyi teşkilatlanmış kapalı bir toplum olan Bohrâ cemaati diğer müslümanlar veya başka din mensuplarıyla evlenmezler, müt'a* nikâhını da meşrû saymazlar.

BİBLİYOGRAFYA :

İbrâhim b. Hüseyin el-Hâmidî, *Kenzü'l-veled* (nşr. Mustafa Gâlib), [baskı yeri yok] 1979 (Dârü'l-Endelüs), nâşirin girişi; W. Ivanow, *A Guide to Ismaili Literature*, London 1933, s. 10-11; L. Herthing, *Islamologie*, Beyrut 1964, s. 841; J. N. Hollister, *The Shi'a of India*, New Delhi 1979, s. 265-305; D. F. Mulla, *Principles of Mohamedan Law*, Lahore 1987, s. 20-22; Muhyiddin el-Elvâî, "Ta'ifetü'l-Büherâ", *Mecelletü'l-Ezher*, XXXIX/1, Kahire 1386/1966, s. 47-54; A. A. Feyzee, "The Ismailis", *Religion in the Middle East*, sy. 2, Cambridge 1976, s. 322; a.mlf., "Bohorâs, El² (İng.)", I, 1254-1255; Réginald Alvès de Sa, "Les Buhras", *MIDEO*, sy. 15 (1982), s. 265-270; T. W. Arnold, "Bohorâ", *IA*, II, 705-707.

MUSTAFA ÖZ

BOKRAT

(bk. HİPOKRAT).

BOLÂHENK NÜRİ BEY

(bk. NÜRİ BEY, Bolâhenk).

BOLAK, Mehmet Vehbi

(1882-1958)

Türk siyaset adamı.

18 Mayıs 1882'de Balıkesir'de doğdu. Balıkesir ileri gelenlerinden müderris Abacılar Kethüdâsîzâde Hacı Yahyâ Fevzi Nefî Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğrenimini Balıkesir Rüşdiyesi ile Bursa İdadîsi'nde yaptı. Ayrıca Bursa'da Dârü'tta'lim-i Harîr'i bitirdi. Temmuz 1906'da Mekteb-i Mülkiye'den mezun oldu. Bir süre Balıkesir ilköğretim müfettişliğinde görevlendirildi; Gönen, Burhaniye, Karacabey, Balya kazaları kaymakam vekilliklerinde bulundu. II. Meşrutîyet'in ilânından sonra üçüncü sınıf kaymakamlığa terfi ettirilerek Eylül 1908'de Der-sim sancağına bağlı Nâzimiye kazası

Mehmet
Vehbi
Bolak

kaymakamlığına tayin edildi. Burada üç ay kaldıktan sonra Türk beyleriyle Ermeniler arasında çıkan anlaşmazlığı yatıştırmak üzere Pertek'e nakledildi. Pertek kaymakamı iken 18 Nisan 1912'de yapılan seçimlerde Karesi sancağı mebusluğuna seçilerek Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na girdi. Balkan Savaşı dolayısıyla meclisin feshi üzerine (4 Temmuz 1912) Balıkesir'e döndü ve burada Balkan Savaşı için kurulmuş olan Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti'nde çalıştı. Savaşın sona ermesi üzerine tekrar idare mesleğine döndü ve Nisan 1913'te Eskişehir kaymakamı oldu. Bu görevde iken Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na ikinci defa Karesi mebusu seçildi (Mayıs 1914). Nisan 1918'de mebusluktan ayrılarak Afyonkarahisar müstakil sancağı mutasarrıflığına tayin edildi. Mütareke üzerine Aralık 1918'de Çatalca müstakil mutasarrıflığına nakledildi. Yunan askerî işgali altında bulunan Çatalca'da Bâbiâli'den hiçbir tâlimat almaksızın Yunanlılar'ı bütün memleket işlerinden uzaklaştırmayı başardı. Şubat 1919'da Damad Ferid Paşa hükûmeti tarafından Çatalca mutasarrıflığından azledilince tekrar Balıkesir'e döndü.

Yunanlılar'ın İzmir'i işgallerinden bir gün sonra 16 Mayıs 1919 günü Balıkesir'de de kurulan Redd-i İlhak Cemiyeti'ne katıldı. Alınan karar üzerine İzmir Şimâli Cepheleri Hey'et-i Merkeziyesi reisliğine seçildi. Bu görevi 30 Haziran 1920'de Balıkesir'in işgaline kadar sürdürdü. Aynı vazifede bulunurken 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Karesi mebusu olarak seçilmişse de cepheyi ve Kuvâ-yi Milliye reisliğini bırakmadığı için meclise ancak 30 Haziran'da katılabildi. Mareşal Fevzi Çakmak başkanlığındaki İcra Vekilleri Heyeti'nde 20 Kasım 1921'den 5 Kasım 1922'ye kadar Maarif vekilliği yaptı; ayrıca kısa sürelerle Dahiliye vekilliğiyle Maliye vekilliğinde de bulundu.

Eskişehir bozgunu üzerine Sakarya Harbi'nde cepheye gönderilen "hey'et-i nâsiha"yı teşkil eden on dört kişilik mebus heyetinde yer aldığı gibi Çerkez Ethem'e gönderilen nasihat heyetinde de bulundu. 1923'te İzmir'de toplanan ilk Millî İktisat Şûrası'na Balıkesir çiftçilerini temsilen katıldı. Ağustos 1923'te yapılan seçimlerde Balıkesir mebusluğunu yine muhafaza etti. Bu dönemde meclisçe seçilen ve danıştay vazifesini gören heyetin reisliğini de yaptı. Dönem sonunda mebusluktan ayrıldı ve bir daha politikaya karışmadı. Hayatının son yıllarında Balıkesir Necati Bey Öğretmen Okulu'nda din dersleri okuttu. 6 Nisan 1958 günü İstanbul'da vefat etti.

I. Büyük Millet Meclisi'nde muhafazakâr grubu temsil etmekle beraber bütün milletvekillerinin saygı gösterdiği Vehbi Bey güçlü ve inandırıcı bir hitabete sahipti.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Vehbi Bolak, "Millî Mücadele'de Balıkesir", *Balıkesir Postası*, Balıkesir, 14-23 Nisan 1950; Türkiye Büyük Millet Meclisi Sicil Arşivi, Dosya nr. 225; *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvâ-yi Milliye Hatıraları (1919-1920)*, Ankara 1967, s. 68-70; Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarih ve Mülkiyeliler*, Ankara 1968-69, III, 983; Samed Ağaoğlu, *Kuvâyi Milliye Ruhu*, İstanbul 1973, s. 276; Mücteba İlgürel, "Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti ve Kongreleri", *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, İstanbul 1973, s. 35-56; A. Aydın Bolak, "Balıkesir'de Kuvâ-yi Milliye Çalışmaları", *Millî Mücadelede Balıkesir*, İstanbul 1986, s. 53-157; Fethi Tevetoğlu, "Türkiye Maârif Nâzırları", *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 9-10, İstanbul 1975, s. 102-104.

A. AYDIN BOLAK

BOLAYIR, Ali Ekrem

(1867-1937)

Daha çok

II. Meşrutiyet'ten sonra yayımladığı hamasî şiirleriyle tanınan Servet-i Fünûn devri şair ve yazarı.

Nâmık Kemal'in oğludur. İstanbul'da doğdu, ilk öğrenimine dört yaşında Cerrahpaşa civarındaki Hobyar mahalle mektebinde başladı. Bir yıl kadar Fâtih Askerî Rüşdiyesi'ne devam etti; ancak babasının önce Rodos'a, ardından Sakız'a sürgün edilmesi üzerine öğrenimi yarıda kaldı. Daha sonra özel olarak ulûm-i şer'iyye, hadis, Arap ve Fars edebiyatı dersleri aldı, bu arada Fransızca öğrendi. Babası, Ali Ekrem'in Almanya'da tahsil yapması için saraya dilekçe verdi. De-

Ali Ekrem
Bolayir

desi müneccimbaşı Mustafa Âsım Efendi ise buna karşı çıkarak torununun Şûrâ-yı Devlet'e veya Hariciye Nezâreti'ne girmesi için padişaha ricada bulundu. II. Abdülhamid ikisinin de isteklerini kabul etmeyip bu yetenekli genci Mâbeyn'e "rütbe-i sâni" ile memur tayin etti (1888). On sekiz yıl bu görevde kalan Ali Ekrem daha sonra Kudüs mutasarrıflığına (1906), Meşrutiyet'te ise Beyrut valiliğine tayin edildi (1908); ancak üç gün sonra istifa etti. Eylül 1908'de Cezâyir-i Bahr-i Sefid valiliğine getirildi. Bir süre sonra kadro dışı kalarak İstanbul'a geldi (1909). Mart 1910'da Dârülfünun'da edebiyat müderrisi oldu. 1912'de ikinci defa Cezâyir-i Bahr-i Sefid valiliğine tayin edildi. Aynı yıl Balkan Harbi'nde Yunanlılar'a esir düştü. Bir haftalık esaretten sonra tekrar İstanbul'a döndü ve ikinci defa Dârülfünun'a müderris oldu (1912). Burada nazariyyât-ı edebiyeye dersleri okuttu. Bu arada Maarif Nezâreti tarafından kurulan Tedkikât-ı Lisâniye Heyeti'nin Sarf ve İmlâ Encümeni'ne başkanlık yaptı. Okuttuğu ders 1919'da Maarif Nâzırı Ali Kemal'in kararıyla kaldırıldığından açıkta kaldı. Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edildiyse de önce istifa etti, ancak ardından Said Bey Maarif Nezâreti'ne gelince bu görevi kabul etti. Yahya Kemal milletvekili olunca vekâleten üçüncü defa Dârülfünun'a tayin edildi (1923). Aynı yıl asâleten şerh-i mütûn müderrisliğine getirildi; dârülfünun üniversite oluncaya kadar bu görevde kaldı (1933). Ayrıca Maltepe Askerî Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. Ömrünün son yıllarını sıkıntı içinde geçirdi. İstanbul'da öldü, mezarı Zincirlikuyu'dadır.

On yaşlarında şiir yazmaya başlayan Ali Ekrem, on yedi, on sekiz yaşlarında düzgün sayılabilecek manzumeler vücudunda getirmiş, ilk şiir denemelerini *Mirsad* (1307) ve *Resimli Gazete*'de (1307)